

SZÍJ ENIKŐ

Gyarmathi és Reguly és az Affinitas és az affinitas (utóirat az elhangzottakhoz)

A Reguly-legendák hosszú sorában előkelő helyen áll az az állítás, miszerint Reguly-nak egyetlen nyomtatásban megjelent írása van, akadémiai székfoglaló beszéde, és az is a magyar–dzungár rokonságról szól. Ezen állítás mindkét része valótlan, bár azt el kell ismerni, hogy nyomtatásban az utókor és már a kortársak is Reguly gyűjtését szerették volna látni, nem pedig „úti leveleit” az Atheneumban két részletben; hosszadalmas szövegrészlet-idézeteket a szüleinek, Toldy Ferencnek írt leveleiből a Toldy-féle Reguly-Albumban 1850-ben; nem az Akadémiának küldött jelentését; nem a különféle németnyelvű pétervári kiadványokban idézőjelben közreadott hosszú levélrészleteit Baer pétervári akadémikus közlésében; nem az Örlő dal című finn népdal magyar fordítását; és akkor még nem említettük a Hunfalvy Pál-féle Vogul föld és nép (Pest 1864) szerzőségének kérdését. Erről ugyanis azt állítjuk, hogy ha nem lett volna egy csaknem kész kézirat a hagyatékban, Hunfalvy nem tudta volna kiadni. Legenda továbbá, hogy a magyarok őshazáját kereste, és hogy testben-lélekben megtörtén hazatérve (1847-ben) csak tengődött és megváltás volt számára a halál (1858-ban). Itt és most azonban csak ezzel az állítólag a dzungár rokonságot hirdető egyetlen nyomtatásban megjelent írásával foglalkozunk, illetve azzal a kérdéssel, milyen szerepet játszott az Affinitas mint mű és az affinitas mint tudományos probléma élete, gondolatmenete alakulásában.

Az Affinitas magyar fordításának és kiadásának munkálatai során alkalmunk nyílt, sőt inkább egyenesen rákényszerültünk arra, hogy latin–magyar szakszó- és terminusértelmezési kérdésekkel is foglalkozzunk. Gyarmathi latin szóhasználata általánosságban is számos gondot okozott, de köztük természetesen az elsőt, a legfőbbet maga a címbéli affinitas szó okozta. A nyelvészetben használatos latin affinitas szó magyar fordítási/értelmezési lehetőségeit lehet keresni a műnek mint könyvcímnek említéseként idegen nyelvekre fordítva vagy magyarózva (nincs ilyen), az Affinitasról írt idegen nyelvű kortárs recenziókban (meglepően sok van ilyen), az Affinitas bőséges szakirodalmában – a vizsgálódások eredményeit Constantinovitsné Vladár Zsuzsa foglalta össze.

A Magyar Tudományos Akadémián tartott Affinitas-ülésszak kellemes meglepetése lett egyébként lagymatag szellemi életünknek. Közvetlenül a zárszó után a szedelőzködő hallgatóság körében a legszűkebb értelemben vett téma, tehát az affinitas iránt érdeklődő szakemberek körében megszületett az ötlet, ülünk le, beszéljünk kerek asztal mellett arról, mit jelent ez a címbéli szó

más tudományterületeken, például az örökösödési jogban vagy a kémiában, mit jelentett Gyarmathi korában és mit jelent ma. Ez a beszélgetés többek között arra is felhívta a figyelmet, hogy óvakodni kell az abszolút értékítéletekről, csak az adott kor, korszak tudományosságának sokoldalú ismerete teszi lehetővé, hogy viszonyítsunk, hogy például akár Gyarmathit, akár Regulyt a maga megérdemelt helyére tegyük. Nem ok nélkül van benne mindkettő a nyugaton és a keleten írt tudománytörténetekben, mégis bőven adnak okot a további gondolkodásra.

Azt is tapasztaltuk, hogy az Affinitasnak mint címnek és az affinitasnak mint nyelvészeti problémának magyar nyelven történő értelmezésével a szakirodalom sem Gyarmathi és munkái, sem a tudománytörténet, sem a történeti-összehasonlító nyelvtudomány szempontjából, ezen belül mint egy bizonyos fogalom értelmezésének időrendi változásával nem foglalkozott kellőképpen. Olyannyira nem, hogy a hazai nyelvtudomány-történetben a Sajnovics – Gyarmathi – Reguly névsor mint időrendi sorozat említése többnyire formális, főleg az utóbbi kettő között túlságosan nagy az űr, a köztük levő meglehetősen nagy időszakban ezek szerint mintha nem is történt volna semmi a nyelvhasználat terén, hacsak az nem, hogy erre az időközre datálják minden bizonyítás nélkül a Sajnovics-ellenes és finnugor-ellenes tiltakozásokat. Hol maradnak a Gyarmathi-ellenes tiltakozások?

Holott éppen Gyarmathi és Reguly viszonylatában lenne mit hangoztatni: 1) Reguly Gyarmathi hatására döntött a körültekintő helyszíni gyűjtőmunka mellett, vagyis arról, hogy tovább utazik, de nem vaktában és nem a magyarok őshazáját keresve, miként ezt mindenhol olvasni lehet; 2) Reguly Gyarmathi munkájának hatására foglalkozott az affinitas, vagyis magyarul a rokonság többféle értelmezésével.

A Reguly-kép olyannyira elnagyolt, hogy meggyőződéssel állíthatjuk, Regulynak még azt az állítólagosan egyetlen nyomtatásban megjelent munkáját sem sokan olvasták el, amelynek címe:

A' dzungár nép és annak a' magyarral állított fajrokonsága.

Olvasta A' M. Academia ülésében, sept. 16. 1850. Reguly Antal, M. Acad. t.

Pesten, Eisenfels és Emich könyvnyomdája. 1850. 15 l. [3–15 kny.]

(Magyar Akadémiai Értesítő 1850. X. évf. 155–168).

Regulynak az elődökhöz, köztük is első sorban Gyarmathihoz fűződő tudományos kapcsolatát illetően Pápayra, majd a Pápayra hivatkozó Kannistora lehet utalni, akinek a forrása a Zichy-expedíciós kötet volt (A. Kannisto: Dem Andenken Anton Regulys FUF VIII (1908): 1–7, ebben az idézetek aus Regulys bericht an die ung. Akad. s. Josef Pápay, Sammlung ostjakischer Volksdichtungen Einleitung. Dritte asiat. Forschungsreise des grafen Eugen Zichy. Band V.). Hunfalvy a Vogul föld és népben nyelvi adatsorokat vett át Gyarmathitól.

Pápay Józseftől idézzük az alább következő terjedelmes Reguly-szöveget, amely az Akadémiának címzett jelentéséből való, 1842-ből (Reguly Antal emlékezete. Nyelvészeti hagyatékának földolgozása alkalmából. Budapest 1905. Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság. Mutatvány Gróf Zichy Jenő harmadik ázsiai utazásának sajtó alatt levő 4-ik kötetéből. 28 lap) (2–4. oldal; a kiemelés SzE; a *finnek* szóalak helyett a Reguly-féle szövegben mindig *finnok* található):

„Hogy Stockholmban, úgymond, többször volt alkalmam finnokkal találkoznom és nyelvükről közelébb és közelébb tudósíttatnom, érdekesebbnek látszott végre a tárgy, hogysem bizonyosabb adatok nélkül tovább | utazhattam volna. *Kezdem forgatni Sajnovicsot, forgattam Gyarmathit és meglepett, mit főkép ez utolsónak nem hiába tett fáradozásai mutatnak.* Ő csak a nyugoti finnokat és ezeket is tökéletlenül ösmérte és a keleti finnokról csak némely adatai vannak, de ő még is annyi *rokonság próbáit adja*, és főkép egy oly tetemes közelítését mutatja a keleti finnoknak magyar nyelvünkhez, hogy e kérdése igen fontosnak tetszett hazánkra nézve, és láttam, hogy *Gyarmathi munkája nem csak folytatást érdemelne, hanem nemzeti ügyből folytatást kíván is.* Nincs is biztosabb és alaposabb mód népek rokonságának megmutatására, mint nyelvük tudománya és összevetésének, és ha Gyarmathi csekély ösméréte mellett a nyugoti finnok rokonságát a Magyarokkal valószínűvé tette, érdekes, és *ideje volna, egy fűlszázad mulva, e finn nyelveknek teljesebb tudománya által, okkal és alappal* végre e kérdéshez szólni és ezt vagy megalapítani, vagy eldönteni. Ne is várjunk külföldiektől tanítást, kik ugyan, jóllehet *nem volt még, ki Gyarmathi után kimerítőbben szolt volna e tárgyhoz*, még is már mindenütt finnoknak hirdetnek bennünket. *Ily szolgálatot hazámnak tehetni én örültem*, és az eltökélés e munkára nem volt nehéz. Mit nyerhetne, gondolám, nyelvünk, *ha ez állított rokonság valódi és mint látszik (a keleti finnoknál) közeli rokonság volna.* Lehetne-e e finn nyelvek közt, mely *egy régibb testvére* volna nyelvünknek, vagy juthatnánk talán összes ösmereitől e finn nyelveknek – mint különféle *elágazataiból ugyan azon egy ősnyelvnek* – azon *eredetnyelvre (Ursprache)*, melyből a mi nyelvünk is származik, melyben nyelvünk ősfarmait, melyekből ez mostani voltához nőtte ki magát, meglehetnének. ... Minő előmenetel lehetne ez! és *éppen azon időben, melyben nyelvünk nyilvános nemzeti nyelvünké lesz*, melyben használata köre oly igen terjed, hogy *míveltségünk pontjának mérő eszköze leend nem sokára.* ... Megyek, gondolám, kincsásó gyanánt a munkához, kétes sikerrel, de *nemzeti kincs* után, és ha mit sem találok e helyen, mondhatom legalább azt, hogy nincs, mit itt mások ígértek – és nyertünk evvel is. Mi *czélom* tehát, látja az Academia. Végképi meghatározata a kérdésnek: *van-e a magyar és finn nyelv közt rokonság és mennyi – vagy nincs-e? és másodsor: mi hasznát és segítségét vehetjük e rokon nyelveknek nyelvünk művelésében.* ...

| 5 A czél linguistikai ... hol a nyelv rokon, ott a népnek is, mely ezt beszél, rokonnak kell lenni, tehát a linguistikai út --- alapja egyszersmind a történelmi vizsgálatnak ... Népeknek idővel változni kell, mint sorsuk változik. ... | 7 ... de képzelhető-e, hogy az a nép, mely egykor az egész orosz földet a Jeges tengertől a Fekete tengerig lakta, hogy ily számos nép nem hozott volna nagyobb, fényesebb tüneményű tetteket elő, mint mostan a lapp vagy az osztyák. A vitézség nem egyes népek tulajdona, minden világ népe vitéz, ha az idők olyanok, hogy lelkesedésre és tettekre vágyás hatja által.”

Mindez tehát idézet, eredetije a „Jelentés a Magyar Akadémiához”, amely 1842. május 2-án érkezett Pestre. Van egy másik forrásunk is, ebben a Toldy Ferencnek küldött 1843. nov. 7-i levelében nemzeti tudományról írva utal a tudományban hamarosan uralkodóvá váló új szemléletre, ami igazolja azt a jyvaskyläi finnugor kongresszus Reguly-szimposiumán elmondott nézetemet, hogy Reguly éppen egyfajta tudományos paradigmaváltás korában működött (l. alább): „... mi tehát azon valódi, *eredeti magyar* [dölt Pápaynál]... A németek nyitottak itt csak nem rég *új utat* a buvárkodásra! és érzetünk *csak sejdíteni* meri még *a nagyszerű dolgokat, melyek ezen feltalált új tudományi világban reánk várnak*. Lehetne-e e finn nyelvek közt, mely egy régibb testvére volna nyelvünknek, vagy juthatnánk talán összes ősmertéből e finn nyelveknek — mint különféle elágazataiból ugyan azon egy ősnyelvnek — azon *eredetnyelvre* (Ursprache), *melyből a mi nyelvünk is származik*, melyben nyelvünk ősfarmát, melyekből ez mostani voltahoz nőtte ki magát, meglelhetnénk” [a dölt zöme Sz. E.]. Már tudta, hogy többféle rokonság létezhet: a közép-ázsiai török, mongol, mandsu nyelvek esetében csak *rendrokonság* (*Classenverwandschaft*) (Pápay 7), *tágabb értelemben vett rokonság* jöhet szóba.

1850. augusztus 31-én „Gützlaff Károly chinai misszionárius” mint vendég előadást tartott a dzungárokról az Akadémián. Erről az előadásról a Balatonfüreden nyaraló Reguly egy bécsi újságból értesült, és bátorkodunk feltételezni, hogy *feldühödött*. (Hasonló lelkiállapotban akkor lehetett, amikor az oroszországi Észak-Urál-expedíció jelentésében nem említették az ő térképét, jóllehet nagy segítségükre volt. Ekkor adott elő az Akadémián másodszer, illetve harmadszer még egyszer szintén a térképről.) Tehát Füreden elolvasott egy bécsi újsághírt és két hét múltával (szept. 16-án) előállt a cáfolattal egy akadémiai előadásban, amely jól szemlélteti Reguly széleskörű tájékozottságát és elmélyült gondolkodásmódját, filozofikus hajlamait.

Ez a cáfolat volt Reguly akadémiai székfoglalója. A témaválasztáson és az időpontban érdemes elgondolkodni, ti. székfoglaló tartása minden akadémikusnak kötelessége volt, tehát ha az időpont ki volt már tűzve (1850 őszén az Akadémia működésén még meglátszottak a szabadságharc utáni korlátozások), akkor nyilván a téma is, mert aligha hihető, hogy két héttel az időpont előtt ne tudta volna,

miről fog beszélni. Ha sem az időpont, sem a téma még nem volt ismeretes, akkor csakis ez a Gützlaff-féle előadás és az előadás fogadtatása adhatta az ötletet, hogy ezt nem lehet szó nélkül hagyni.

Meg kell jegyezni, sajnálattal, hogy Pápay is, aki a Reguly-életmű legalaposabb ismerőjének számít, a legendák terjesztője volt. Hazatérte után, a szabadságharc alatti és utáni helyzetben Regulynak valamiből meg kellett élnie. A Bugát Pál, Kállay Ferenc-féle ötlet, hogy kapjon tanszéket az egyetemen, a forradalmi időkben szóba sem jöhetett. Eötvös József miniszter Toldy Ferenc akadémiai titkoknak közbenjárására számos jelentkező közül őt nevezte ki az Egyetemi Könyvtár órének, tehát magyarul főfoglalkozású főkönyvtáros lett, aki engedéllyel külföldön tartózkodott. A szabadságharc után még a kinevezése is elbizonytalanodott, az igazoló eljárás során kapta az „ideiglenes” jelzöt a könyvtárőr elé. Pápay megjegyzése, miszerint „ez a hivatal éppen neki való volt, nyugodtan foglalkozhatott tanulmányaival” (25), távol áll a valóságtól. Munkaidejében egyáltalában nem nyugodtan és nem a tanulmányaival foglalkozott, de ez most nem tartozik témánkhoz.

1850. szeptember 16-án tehát Reguly Antal megtartotta akadémiai székfoglalóját *A dzungárokról és azoknak a magyarokkal állított fajrokonságáról* címmel. Ennek a végén, az Akadémia pártfogásáért mondott ünnepélyes köszönetnyilvánítása előtt, kifejtette nézeteit a nyelvrokonságról – és ezzel térünk vissza az affinitashoz. A székfoglaló címében szereplő *fajrokonság* ekkortájt még nem képezte értelmezési vita tárgyát.

Hogy nevezetes művében, a Reguly Antal emlékezetében Reguly véleményét rokonsági kérdésünkről Pápay miért közölte apróbetűvel? Aligha érthető és nehezen hihető, hogy kevésbé lényegesnek tartotta, márpedig Pápay szerint „Reguly akadémiai székfoglalójában is *csak mellékesen* érintette meg a rokonsági kérdést, s ... *csak nagy általánosságban* szólott róla. *Azután pedig hallgatott*” (27 kiem. Sz. E.).

Reguly valóban „berekesztésül” bátorzkodott „még néhány szót mondani” rokonsági kérdésünkről. Ez a néhány szó *három és fél oldal* terjedelmű, a gondolatmenete és a summázata pedig (némiképpen modernizált szóhasználattal) a következő: Reguly szerint

– egy nemzetet sem jellemez a ragaszkodás múltjához és a vágy legrégibb történetét felderíteni annyira, mint a magyart

– „éppen most”, amikor küszöbön áll a magyar nyelv államnyelvvé nyilvánítása, meg kell vizsgálni, van-e a magyar és a finn(ugor) nyelv(ek) között rokonság és mennyi és mi hasznát és segítségét vehetjük e rokon nyelveknek nyelvünk művelésében

– a rokonsági kérdés tudományos felfogása különböző vagyis többféle lehet, dönteni közülük valamelyik mellett csak alapos kutatás után lehet

– a szív, az érzések szerinti ún. népies, illetve tárgyilagos, tudományos változatban, tehát kétféle módon lehet a rokonsági kérdést vizsgálni – éppen ebben látjuk a paradigmaváltást: az érzelmek, a képzelet helyett a pozitivistá adatosítás felé fordult a figyelem, ekkortájt kezdett a tudomány tudományává válni, a tudomány művelői kezdtek *egy-egy* tudomány művelőivé válni és ebből a tudományból megélni

– a finn nyelvek testvérei-e nyelvünknek, vagy talán mint elágazataiból ugyanazon ősnyelvnek, e finn nyelveknek ismeretéből megismerhető az az eredetnyelv (Ursprache), melyből a mi nyelvünk is származik – akárhogy is nézgetjük ezt az utóbbi kérdést, nehéz másként értelmezni, mint a később családfának nevezett genetikai rokonsági modellként.

Ami a „két főelválást”, vagyis a népies és a tudományos megközelítési módot illeti, Reguly saját tapasztalatból beszélt. A *talált-e ott magyarokat* kérdést gyarkorta hallván a távoli úttjáról hazatért Reguly megállapíthatta, hogy Julianus óta „*a szemlélet nem változott* és annak fokozata ugyanaz most is, mi akkor volt”, hogy a talált rokonokról azt szerették volna hallani, *testre és lélekre olyanok mint mi* itt Pannoniában, hogy „*szeretett honunk nyelvét beszélnek*”, „kiket csak meg kell találnunk, hogy nemzeti múltunk egész titka föl legyen fedezve, származásunk és rokonságunk kérdése el legyen döntve. Sajnos! hogy ez így nincs és nem lehet. Azonban így gondokodik a szív.” (Figyelemre méltó, hogy a népiest a szívvel mint testrésszel hozta kapcsolatba.)

Másként viszonyult a másik „főelváláshoz”. „*A tudomány nem az érzés belvilágából, hanem a külső, a tárgyilagos világ szemléletéből indul*, emelkedett állásáról maga alatt látja a való, a természet egész országát, és annak egyes részei érdemleges taglalásába nem bocsátkozik előbb, mintsem kitűzött szemléletének egész anyagát át nem tekinté és csoportozatokba nem rendezé” – ebben az idézetben benne van nemcsak a valóság tapasztalati-tudományos megismerésének igénye, hanem Reguly sokat emlegetett „hallgatásának” magyarázata, miszerint „minden stádiuma a tudománynak ... következménye egy előbbinek, ... szükségképpen oka egy utóbbinak, és hogy azért *annak, ki a tudomány fejlődése ügyének akar élni, az ok és az okozat természeti láncolata sorozatához kell kutatásai-ban ragaszkodnia, és a fejlődés természeti folyamatát követve mindent akkor ten-nie, midőn az belszükség által követeltetik*, nem pedig csupán az érdekességtől vezetettve ... | Ezen módot és utat tüzi ki magának követésül rokonsági kérdésünk *tudományos felfogása is*” (13–14. old. kiem. Sz. E.).

Ez a „belszükség” Regulynál a körültekintő, mindenoldalú tudományos kutatás eredményeként kikristályosodott vélemény lett volna. Azonban úgy látta, nem jött még el a véleményalkotás ideje, változatokban gondolkodott: egy ázsiai népről kiderülhetne az is, hogy magyar *testvérek* volnának, mint azt népies fel-

fogásunk szereti képzelni, de az is kiderülhetne, hogy *nem igazi testvérek*, hanem *rokonok a szó közönséges értelmében*.

A vér szerinti testvérségről és a tágabban értelmezett atyafiságról nem tartotta időszerűnek a döntést. Ez a kutatói szabadságot jelentő állásfoglalás jellemezte pártfogóját, Toldyt is, aki azért támogatta mindazokat, akik a magyarság eredetének kérdéséhez akár a nyelv, akár a történelem, néprajz szemszögéből hozzá akartak szólni, mert úgy gondolta, előbb kell kutatni, aztán véleményt nyilvánítani.

Regulynak a népiesről és a tudományosról szóló fejtegetése első látásra meglepő, de jobban belegondolva nagyon valóságos, egészen nyilvánvalóan személyes tapasztalatokban érlelt megállapítással zárul. Reguly úgy gondolta, hogy a népieshez, a szívesen hallottakhoz mérten egyfajta emelkedettség eredménye a tudományos felfogás, amelyhez, mivel az emberek különbözőek, van, aki eljut, van, aki viszont nem. Vannak, akik a „magasabb felfogásra nem képesek, ... mert a szemlélet és felfogás módja nem áll mindig az ember hatalmában”, de ezt nem kell „gáncsolni”, tudniillik „hol a szellem nem hatott még tárgyilagos ismeretig és józanabb világszemléletet nem nyert, ott a *képzelet és az ábránd* pótolja a fel nem fogható vagy ki nem kutatható igazság helyét, és *adja a léleknek azon erőt és szilárdságot, melyre az életben szüksége van*” (15. old. kiem. Sz. E.).

A magyarországi tudománytörténet szeretet abszolút mértékkel mérni és lehetőleg a világtól való elmaradottságunkat hozni ki az összehasonlítás, méricskélés végeredményeként. Regulynak vannak elmarasztalható nézetei is. Csakhogy nézzük meg, hogyan gondolkodtak mások máshol ugyanezen vagy hasonló kérdésekről, s kiderül, hogy a helyzet máshol sem volt jobb. Példának okáért elég csak a Castrénról alkotott tudományos képet és közvéleményt közelebbről megnézegetni. Az 1930-as (!) években bátorkodott a neves szlávista J. J. Mikkola az ural-altaji rokonságról, pontosabban az altaji rokonságról leírni azt, hogy Castrén előbb tette bele a gyereket az Altaj lejtőin ringó bölcsőbe, minthogy megszületett volna.

Nem véletlen, hogy Gyarmathi az Affinitas után írt ugyan még egy nyelvészeti munkát, de ezt az utókor „elfelejthetőnek” minősítette, jóllehet nem az, és aztán felhagyott a nyelvészettel. Ennek számos oka lehetett, de az egyik minden bizonnyal az volt, hogy úgy érezhette, megtett mindent, amit a rendelkezésre álló forrásmunkák ismeretében megtehetett. Mindaddig, amíg újabb nyelvi források nem álltak rendelkezésre, a nyelvtudomány elvi tekintetben is egy helyben topogott, saját leíró problémáival volt elfoglalva vagy pedig – mai szóval élve – nyelvpolitikai és nyelvstratégiai kérdéseket kellett megoldania. Figyelemre méltó Reguly érvelésében az *éppen most* kitétel: Gyarmathi 1830-ban halt meg, úgy, hogy élete utolsó évtizedeiben nem a nyelvrokonság kérdései, nem a nyelv múltja, hanem az élő magyar nyelv jelene és főleg jövője volt a hazai értelmiség legfőbb gondja. Reguly, a huszonéves fiatalember egy újfajta kor, a reformkor

gyermekeként teljesítette hazafias és tudományos kötelességét, amikor éppen a magyar nyelv jogi státusának rendeződése idején kezdett el új, saját helyszíni gyűjtés, személyes megfigyelések és tapasztalatok alapján a magyar nyelv rokonságának kérdéseivel foglalkozni, feltéve azt a kérdést is, „mi hasznát és segítségét vehetjük e rokon nyelveknek nyelvünk művelésében”. Reguly a Gyarmathitól kapott indíttatásnak eleget tett, folytatta munkáját. Közös volt bennük az is, hogy a nyelvi kérdést mindketten hazafias kérdésnek tekintették, a művelt magyar haza volt az ideáluk.

***

Az 1799-es évszám áll Gyarmathi Sámuel Affinitas című könyvének címlapján, de különféle forrásokból tudni való, hogy a részben szívességből ingyen, fejezetenként kinyomtatott könyv kötés nélkül, egyes részeiben már korábban is a szerző rendelkezésére állt. A tudománytörténet tehát az 1799-es év tudományos vívmányaként tartja számon az erdélyi orvosdoktor korszakalkotó művét, az összehasonlító nyelvtudomány megalapozóját, aki az Affinitas megjelenése után egészen 1830-ban bekövetkezett haláláig gyakorlatilag nem foglalkozott többet a rokon és a szomszéd nyelvekkel.